

УДК 340.15:340.11

ЯКІСНЕ ТА КІЛЬКІСНЕ ПОРІВНЯННЯ У КОМПАРАТИВНОМУ ІСТОРИКО-ПРАВОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

Денис ШИГАЛЬ

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
історії держави і права України та зарубіжних країн, Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

У статті досліджується специфіка якісного та кількісного порівняння. Розглядається зміст таких наукових категорій, як якість, властивість і кількість. Робляться висновки про можливість та межі застосування якісного та кількісного порівняння у компаративному історико-правовому дослідженні. На підставі конкретних прикладів характеризуються пізнавальні можливості вказаних видів порівняльних процедур. Аналізується діалектичний взаємозв'язок якісного та кількісного порівняння у історико-правовій науці.

Ключові слова: порівняльне історико-правове дослідження, якісне порівняння, кількісне порівняння, якість, властивість, кількість.

QUALITATIVE AND QUANTITATIVE COMPARISONS IN COMPARATIVE HISTORICAL AND LEGAL RESEARCH

Denis SHYGAL,

PhD in Law, Assistant professor of the History of State and Law for Ukraine and foreign countries Department,
Yaroslav Mudryi National Law University

The article examines the specifics of the qualitative and quantitative comparisons. The content of such scientific categories as quality, property and quantity is considered. Conclusions about the possibility and limits of the application of qualitative and quantitative comparisons in comparative historical and legal research are made. The cognitive possibilities of the indicated types of comparative procedures are characterized on the basis of the specific examples. The dialectical relationship of qualitative and quantitative comparisons in the historical and legal science is analyzed.

Keywords: comparative historical and legal research, qualitative comparison, quantitative comparison, quality, property, quantity.

COMPARAȚIE CALITATIVĂ ȘI CANTITATIVĂ ÎN CERCETAREA ISTORICĂ ȘI JURIDICĂ COMPARATIVĂ

Articolul investighează specificul comparației calitative și cantitative. Se consideră conținutul unor categorii științifice precum calitate, proprietate și cantitate. Sunt făcute concluzii cu privire la posibilitatea și limitele aplicării comparației calitative și cantitative în cercetarea istorică și juridică comparativă. Pe baza unor exemple specifice, sunt caracterizate posibilitățile cognitive ale tipurilor specificate de proceduri comparative. Se analizează relația dialectică dintre comparația calitativă și cantitativă în științele istorice și juridice.

Cuvinte-cheie: cercetare istorică și juridică comparativă, comparație calitativă, comparație cantitativă, calitate, proprietate, cantitate.

Постановка проблеми. Виокремлення і розробка компаративного історико-правового методу передбачає всебічне дослідження форм, у яких може здійснюватися порівняння об'єктів різного рівня. Оскільки будь-який науковий метод повинен забезпечувати отримання системи знань про сутність та закономірності досліджуваного предмета, вивчення форм порівняльного аналізу дозволяє краще зрозуміти предметну сферу порівняльного історико-правового методу, наближаючи тим самим його остаточне оформлення у трьох вимірах – теорії, методиці та техніці

науково-дослідної роботи. Крім того, проведення вказаного аналізу сприятиме встановленню більш чітких меж застосування у історико-правовій науці компаративного засобу спеціально-наукового пізнання.

Актуальність теми статті обумовлена тією увагою, що останнім часом приділяється методології науки історії держави і права. Пов'язано це, перш за все, з тим, що якісне збільшення знань про історичне минуле вже тривалий час знаходиться у протиріччі з методологічними можливостями цієї наукової дисципліни. При цьому вказане проти-

річчя вже майже неможливо вирішити у рамках старої парадигми «збільшення знань = збільшення кількості наукових досліджень»; без нових засобів узагальнення та систематизації інформації у сучасних умовах розвитку інформаційних технологій ця гонитва за кількісним результатом буде приречена на невдачу. Показово, що одним з тих методів, який здатен в іншій площині вирішити згадану невідповідність є порівняльний історико-правовий. Однак, незважаючи на серйозний науковий потенціал цього засобу пізнання, основні його структурні елементи ще й досі не отримали свого всебічного висвітлення, що унеможливило його масове застосування у історико-правовій науці.

Стан дослідження. Проблема методології якісних та кількісних досліджень є актуальною для різних галузей наукового знання. Категорії кількості та якості відносяться до основних як у філософії, так і у соціології, медичній, історичній та правовій науках тощо, що відображається у працях наступних вітчизняних та зарубіжних вчених: С. Антві [10], П. Асперса [11], В. І. Бартона [1], В. В. Ільїна [2], Х. Касіма [10], І. Д. Ковальченко [3], У. Корте [11], П. Д. Пузікова [4], Дж. Сандарса [5], Д. Сімонта [14], М. Тавакола [5], І. С. Тимофєєва [6], М. М. Файзієва [7], О. В. Чернишевої [8], О. С. Шибкової [9] та ін. Тим не менш, якщо розглядати компаративістський аспект вказаної проблеми, стає очевидною значна прогалина у методологічних напрацюваннях цієї спрямованості. Ще більш невтішна ситуація у галузі історико-правового пізнання – наукових робіт, які б регламентували питання застосування якісного та кількісного порівняння у компаративному дослідженні, майже немає.

Метою статті є характеристика таких форм компаративного аналізу, як якісне та кількісне порівняння. Оскільки ці види порівняльних процедур порівняно рідко використовуються у історико-правових дослідженнях, завданням статті є також з'ясування їх евристичного потенціалу з метою подальшої адаптації до потреб методології історико-правової компаративістики.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи специфіку якісного та кількісного порівняння у компаративному історико-правовому дослідженні, слід відзначити, що вони базуються на відповідній методології. Так, якісна методологія спрямована передусім на розуміння значення історико-правових явищ, а кількісна – на збір та аналіз їх числових даних [10, р. 223]. Крім того, за своєю сутністю якісні дослідження є переважно індуктивними, а кількісні – дедуктивними [12, р. 3-4].

При якісному порівнянні дається доволі велика інформація про відношення порівнюваних об'єктів. Якісне порівняння має справу з нерозчленованими об'єктами, що характеризуються цілісною властивістю. Однак для того, щоб те або інше явище пізнати глибше, потрібно дати йому кількісну оцінку, що базується на основі кількісного порівняння. Кількісне порівняння, що вимірює інтенсивність властивостей й тим самим конкретизує пізнання дійсності, здійснюється в умовах однакової якості, усередині якісної тотожності порівнюваних об'єктів [7, с. 87].

В основі якісного та кількісного порівняння лежать такі категорії як якість та властивість. Існує думка, що якість і властивість нерівнозначні. Якість є цілісною характеристикою речі чи явища, тоді як властивість розкриває річ або явище з якого-небудь боку. Іншими словами, виходячи з цієї точки зору, якість уявляється як цілісна сукупність «зовнішніх» (визначеність, межа, заперечення, властивість та ін.) та «внутрішніх» (елемент і структура, безперервність та дискретність, усталеність і мінливість) моментів [2, с. 20]. Таким чином, якість виступає тут як цілісна характеристика об'єкта, у той час як властивість являє собою лише один з її моментів.

На думку В. І. Бартона, таке розмежування якості і властивості ускладнює у свою чергу розуміння взаємозв'язку якості та кількості. Більш доцільно якість визначати як абстраговану від її носіїв властивість, а властивість – як індивідуалізовану якість, тобто як якість, що розглядається у нерозривному зв'язку з її носієм [1, с. 68-69]. Наприклад, спадковість влади як така є якістю усіх абсолютних монархій; спадковість же влади короля середньовічної Франції є однією з властивостей абсолютної монархії у Франції. Тобто різниця тут полягає у різних рівнях абстракції, а якість і властивість – це категорії різних рівнів і різних систем. «На одному рівні ми ведемо мову про властивості і відношення речей, на іншому – про їх якість і кількість. У першому випадку ми маємо рівень предметно-атрибутивного аналізу, у другому – якісно-кількісного» [4, с. 100].

Виходячи з викладеного вище, зрозуміло, що якщо процес співставлення об'єктів обмежується абстракцією ототожнення, то мову слід вести про якісне порівняння, котре проявляється або у формі якісного ототожнення, або у формі якісного розрізнення й здійснюється на рівні атрибутивного аналізу. При якісному порівнянні властивість, за якою ототожнюються або розрізняються об'єкти, розглядається цілісно, неподільно. Цілісність розгляду властивості при якісному порівнянні озна-

чає абстрагування від ступеня її виявленості, від її інтенсивності [6, с. 17].

Якісне порівняння, за допомогою якого встановлюється тотожність об'єктів за усією сукупністю властивостей, засноване на очевидній схожості та різниці. Підставою подібного порівняння є сукупність властивостей родового, що об'єднує порівнювані об'єкти, поняття. Єдність ототожнення і розрізнення полягає тут у встановленні якісної тотожності за родовими властивостями і якісної відмінності за видовими та індивідуальними.

Інший вид якісного порівняння – порівняння об'єктів на підставі часткової схожості – передбачає попередню діяльність мислення з вичленення у порівнюваних об'єктів окремих властивостей. У цих актах порівняння єдність ототожнення і розрізнення виражається у тому, що якісна тотожність встановлюється за якою-небудь однією властивістю, а якісна відмінність – за іншою.

Таким чином, у якісному порівнянні обмежуються встановленням якісної тотожності або ж якісної різниці. Це пояснюється тим, що у практичній діяльності виникає потреба лише у тій або іншій якості.

Характерно, що порівняння двох однакових об'єктів є безглуздом, оскільки не додає нової інформації до тих знань, які про них вже є. Але і порівняння значно відмінних за своєю природою об'єктів у пізнавальному відношенні також не являє особливої цінності. Відповідно, найвищу пізнавальну інформацію даватиме якісне порівняння близьких за своєю природою об'єктів. З цього приводу варто навести досить влучну характеристику якісного наукового дослідження, зроблену П. Асперсом і У. Корте, які визначають його, перш за все, як ітераційний процес, у результаті якого покращується розуміння предмета завдяки постійній генерації нових емпіричних даних, що збільшують та ускладнюють обсяг інформації про нього [11, р. 155].

Ще однією особливістю якісного порівняння є те, що само по собі воно не може задовольнити потреби наукового пізнання, оскільки метою науки є кількісне вираження якостей, а у кінцевому підсумку вираження якості за допомогою чисел. Об'єкт, не пізнаний у кількісному аспекті, не може вважатися конкретно пізнаним. Якісне ототожнення об'єктів є лише необхідною передумовою їх пізнання у аспекті кількості [1, с. 70-72].

Очевидно, що сильними сторонами якісного порівняння є його універсальність і доступність, конкретність і ясність. Поряд з цим воно містить і серйозні вади. Так, у тих випадках, коли порів-

нюються масові історико-правові явища і процеси, якісне порівняння може призводити або до ілюстративності, або до фактографізму. У першому випадку це може призвести до бездоказовості спостережень і висновків, а у другому – до змішування головного і другорядного, типового і випадкового.

Крім того, коли необхідно оцінити масштаби, питому вагу й рівень розвитку, а також ступінь схожості і різниці, тісноту взаємозв'язку та взаємодії тих чи інших об'єктів, явищ і процесів, або їхніх рис і властивостей, якісне порівняння прирікає дослідників на неточні, досить приблизні й навіть невизначені оцінки за типом «більше – менше», «сильніше – слабкіше», «триваліше – повільніше» тощо й не дає можливості виявити кількісну міру відповідних якостей.

Вказані обмеження якісного порівняння досить тісно пов'язані з відповідним типом історичного мислення, характерними рисами якого є більша або менша невизначеність висновків, які у підсумку обмежують можливості отримання з них об'єктивного знання.

Якісне ототожнення порівнюваних об'єктів є попередньою умовою їх кількісного розрізнення за їх однойменною властивістю, якщо процес порівняння не зупиняється на першій дії.

Кількісне розрізнення можна визначити як встановлення різниці між порівнюваними об'єктами усередині їх якісної тотожності. Саме тому відмінність об'єктів за кількісними показниками є не зовнішньою різницею-протиставленням, а внутрішньою, не роз'єднуючою, а скоріше об'єднуючою порівнювані об'єкти.

Точність вираження кількісної різниці, математично завершена форма цього вираження не досягається моментальним актом думки, а на відміну від першого кроку у процесі порівняння – якісного ототожнення – є більш тривалим процесом [1, с. 72-73]. У контексті порівняльного історико-правового аналізу пояснити це можна на наступному прикладі.

В якості порівнюваних історико-правових об'єктів візьмемо буржуазні революції у Англії та Франції, а у якості підстави їх порівняння – строки здійснення. Першим, вихідним кроком у порівнянні буде якісне ототожнення цих об'єктів. Результат цієї операції можна зафіксувати у судженні: буржуазна революція в Англії 1640-1658 рр., як і революція у Франції 1789-1794 рр., проходила у певні строки.

У ході подальшого пізнання можна прийти до встановлення різниці усередині їх якісної тотожності, що можна зафіксувати у судженні: буржу-

азна революція у Франції була більш швидкою за часом здійснення, ніж революція в Англії. Як видно, це судження містить вже кількісну різницю між порівнюваними об'єктами за часовим критерієм, хоча вона і виражена у якісній формі.

У подальшому процес порівняння зводиться до уточнення вираження кількісної різниці. У результаті виявляється, що процес здійснення революційних перетворень в Англії тривав на 13 років довше, ніж у Франції. Тобто лише у третьому судженні дається точне визначення кількісної різниці та її числового вираження.

П. Хадсон справедливо зауважує, що, незважаючи на ті досить великі можливості, що надають кількісні методи, багато істориків ставиться до них до сих пір негативно. Звичайно, особисті та офіційні документи залишають історика багато інформації, але вона, як правило, стосується представників вищих класів. Дані ж про нижчі верстви населення можна отримати у більшості випадків виключно на підставі узагальнення кількісних даних, взятих з історичної статистики [13]. До того ж, як відзначають С. Антві та Х. Касім, в основі кількісної методології лежить позитивістська дослідницька парадигма, заснована на підтверджувальному методі, яка і обумовлює зрештою її ефективність та переваги [10, р. 220].

Визначаючи межі застосування кількісного порівняння у компаративному історико-правовому дослідженні, слід розуміти, що ефективність кількісних і математичних методів взагалі ще не робить їх універсальними пізнавальними засобами. По-перше, ці методи не можуть замінити методів описових, оскільки саме останні завдяки своєму розвиненому понятійно-категоріальному апарату дозволяють провести якісний аналіз кількісних характеристик і математичних даних. По-друге, існують межі їх ефективного застосування, обумовлені специфікою об'єкта історичного пізнання і досягнутим рівнем розвитку історичного та математичного знання.

Застосування кількісного порівняння у історико-правовому дослідженні стає можливим лише після того, як сформована система кількісних даних, що характеризують досліджувану реальність з точки зору поставлених задач. Але для отримання цієї системи даних історико-правові явища та процеси повинні бути виміряні, тобто виражені у тих або інших чисельних значеннях. І хоча Д. Сімонтон оптимістично прогнозує збільшення долі (щодо якісного) кількісного аналізу [14, р. 631], вимірювання досить багатьох історичних явищ до сих пір поєднане з великими труднощами.

Крім того, сам аксіоматичний характер математичного знання, в основі якого лежить система прийнятих без доказів положень, з котрих логічно виводяться усі основні твердження, не сприяє всебічному пізнанню складного об'єкта історико-правового пізнання. Саме тому, до речі, математизація суспільно-гуманітарних наук так і не вийшла на рівень формалізовано-математичного вираження своїх підсумків у вигляді теорій, гіпотез, понять і категорій [3, с. 337-338].

Висновки. Отже, якісне та кількісне порівняння, відображаючи полярні категорії якості та кількості, виражають різні сторони науково-дослідної діяльності; деякі автори навіть рішуче відкидають можливість їх суміщення [10, р. 224]. Але ця протилежність одночасно сполучається з єдністю. Як відзначають М. Тавакол і Дж. Сандарс, кількісні та якісні дослідження не суперечать, а доповнюють один одного. Обидва види досліджень дають нові знання для вирішення науково-дослідних завдань. В основі кількісних досліджень лежить позитивістська парадигма, відповідно до якої досліджуваний світ розглядається в якості об'єктивної реальності, а у основі якісних досліджень – натуралістична парадигма, в рамках якої досліджуваний світ розглядається в якості створеної соціумом суб'єктивної реальності. Якісне дослідження дає можливість створювати і пояснювати моделі методом індукції, а кількісне дозволяє перевіряти теорії методом дедукції [5, с. 18]. Таким чином, сутність того або іншого явища, котра і складає його якісну визначеність, буде розкрита у повній мірі лише тоді, коли буде виявлена кількісна міра даної якості [3, с. 311-312].

Список використаної літератури

1. Бартон В. И. Сравнение как средство познания. Минск: Изд-во БГУ, 1978. 127 с.
2. Ильин В. В. Онтологические и гносеологические функции категорий качества и количества. Москва: Высшая школа, 1972. 96 с.
3. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования. 2-е изд., доп. Москва: Наука, 2003. 486 с.
4. Пузиков П. Д. Анализ и синтез – от мысли к вещи. Минск: Изд-во «Наука и техника», 1969. 136 с.
5. Тавакол М., Сандарс Дж. Количественные и качественные методы в научных исследованиях в сфере медицинского образования: Руководство АМБЕ № 90 (Часть 2). *Медицинское образование и профессиональное развитие*. 2015. №3 (21). С. 18-39.
6. Тимофеев И. С. Методологическое значение категорий «качество» и «количество». Москва: Наука, 1972. 216 с.

7. Файзиев М. М. Советское сравнительное право-ведение в условиях федерации. Ташкент: Изд-во «Фан» Узбекской ССР, 1986. 124 с.

8. Чернышева О. В. Использование качественной методологии в исследовании жизненных стратегий личности. *Таврический научный обозреватель*. 2016. № 9 (14). С. 41-44.

9. Шибкова О. С. Категория качества как категория мышления (свойство – признак – качество). *Известия ВГПУ*. 2010. № 5(49). С. 56-59.

10. Antwi Stephen, Kasim Hamza. Qualitative and Quantitative Research Paradigms in Business Research: A Philosophical Reflection. *European Journal of Business and Management*. 2015. Vol.7. Issue 3. P. 217-225.

11. Aspers Patrik, Corte Ugo. What is Qualitative in Qualitative Research. *Qualitative Sociology*. 2019. Vol. 42. P. 139-160. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11133-019-9413-7>.

12. Elkatawneh Hassan H. Comparing Qualitative and Quantitative Approaches. *SSRN Electronic Journal*. 2016. DOI: 10.2139/ssrn.2742779.

13. Lambe Paul. An Introduction to Quantitative Research Methods in History. *Journal of the Association*

for History and Computing. 2003. Vol. 6. Issue 2. URL: <http://hdl.handle.net/2027/spo.3310410.0006.205>.

14. Simonton Dean Keith. Qualitative and Quantitative Analyses of Historical Data. *Annual Review of Psychology*. 2003. Vol. 54. P. 617-640. DOI: 10.1146/annurev.psych.54.101601.145034.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

ШИГАЛЬ Денис Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHYGAL Denis Anatolyevich,
PhD in Law, Assistant professor, Assistant professor of the History of State and Law for Ukraine and foreign countries Department, Yaroslav Mudryi National Law University;
e-mail: shigal.da@gmail.com